Sejm czteroletni

Mowy ustawy i pisma

zawarte w T. II. 1790–1791.

r. 1790.

1.) Albertrandi J. X. Uwagi nad wolnością drukowania 1. s. d.
2.) Chomiński Jan 2. 21/X.
3.) Co na tym sejmie koniecznie ustanowić potrzeba 3. s. d.
4.) Dekiert Jan.: List do Małachowskiego, marszałka 4. 3/X
5.) Glave Karol.: Projekt banku narodowego 5. 8/XII.
6.) Kaspary Jan: 6. 7/II, ~~6a~~
7.) Kościałkowski Tadeusz 7. 16/VIII.
8.) Krasiński Adam 8. 17/IX.
9.) Leszczyński 9. 10/VI. 1790.
10.) Lipiński Józef 10. 17/XI.
11.) Małachowski Stan. 11. 20/X. 12. 24/IX. 13. 16/XI.
12.) Moszyński Franc. 14. s. d.
13.) Ostrzeżenie o fałszywem doniesieniu pod hasłem włościan starostwa Wieluńskiego. 15. 23/III.
14.) Piniński Wojciech: Projekt względem starostw 16. s. d.
15.) Plenipotenci miast polskich. 17. s. d.
16.) Projekt o miejscu dla sejmów 18. s. d.
17.) " : Urządzenie fabryk 19. s. d.
18.) Prośba miasta Lublina 20. s. d.
19.) Prośba od officyalistów skarbu koron. 21. s. d.
20.) " miast koron. i W. Ks. Lit. 22. s. d.
21.) Rozrządzenie zsypki zbożowej w Koronie i W. Ks. L. 23. s. d.
22.) Rzewuski Seweryn: Protestacya przeciw sukc. Tronu. 24. 25/IX.
23.) Rzewuski Józef: Manifest przeciw sukc. Tronu 25. 11/X.
24.) Skałański Francisz. Skarga. 26. 25/XI.
25.) Sokołowski Serafin 27. 10/VI.
26.) Sołtyk Stanisław: 28. 31/X.

27.) Stadnicki Franc. 29. 22/X.
28.) Stanisław August 30. 17/IX. 30a 15/III.
29.) Suplika miasta Kovala 31. 30/V.
30.) Świętosławski Wojciech 32. 15/VII.; 33 10/VIII.
31.) Taszycki Gabryel 34. 16/XI.
32.) Trzciński: Projekt względem starostw 35. s. d.
33.) Uniwersał skonf. stanów 36. s. d.
34.) Użalenie na wojewodę Żabę. 37. s. d.
35.) Zalecenie kommissyi skarbu koron. 38. 25/XII.

R. 1791

36.) Breza Stanisł.: 39. 4/I.
37.) Chołoniewski Ksawery: Reforma żydów 40. s. d.
38.) Czacki Michał: 41. 7/XI.
39.) Czarnołozki Adam 42. 27/X.
40.) Głos obywatela do stanów. 43. s. d.
41.) Gorzeński August: 44. 14/II.; 45. 17/V.
42.) Heyking Henryk. K. 46. 12/II.
43.) Karp M. F. 47. 24/I.
44.) Ledochowski Ant. 48. 14/II.
45.) Lezeński Marcin. 49. 14/IV.
46.) Małachowski Stan. Uniwersał. 50. 7/V.
47.) Matuszewicz Tad. 51. 5/V.
48.) Męciszewski Kasper 52. 12/VIII.
49.) Poniatowski Michał 53. 28/X. 54. 5/XII. 55. 5/XII [odm. ed.]
50.) Prawo pod tyt: Miasta nasze krol. wolne 56. 18/IV.
51.) Rozgraniczenie dóbr w Provinc. koron. 57. 5/XII.
52.) Skorkowski Albin. Kazim. 58. 9/V.
53.) Sołtyk Stanisław 59. 27/X.
54.) Urządzenie wieczyste królewszczyzn. 60. s. d.
" " " 61. 19/XII.
55.) Trębicki Ant.: Projekt: Miasta nasze krol. 62 s. d.
" " " " " " 63. s. d.

56.) Trębicki Ant: Projekt Miasta nasze Krol. 64. s.d. [odm. ed.]
57.) Uwiadomienie o corocznem deficit skarbu Koron. 65. 28/X.
58.) Woycicki Jan 66. 6/VIII.
59.) Wolff de Ludinghau Jerzy 67. 17/II.
60.) Zajączek 68. 1/II.
61.) Załuski 69. s.d.
62.) Zasady do projektu o miastach 70. 14/IV.
63.) Zboiński Jan. 71. 6/IV.; 72. 14/IV.

MOWA

Jaśnie Wielmożnego JMci Pana

SOŁTYKA

POSŁA WOIEWODZTWA KRAKOWSKIEGO

Wraz z Proiektem Zasad Przedaży Starostw, i explikacyą niektórych punktów tychże Zasad

Na Sessyi Seymowey Dnia 27. Października R. 1791.

MIANA.

NAYIASNIEYSZY KROLU!

NAYIASNIEYSZE SEYMUIĄCE STANY!

W Nayważnieyszych Rzplitey Ustawach, które sławę Seymu dzisieyszego gruntuiąc, szczęśliwość Publiczną zapewniły, widziałem, iż STANY Seymuiące trzymały się środka nayużytecznieyszego dla Dobra Publicznego, stanowiąc pewne prawidła, które ułatwiaiąc wielkie okoliczności, skutek pomyślny i zbawienny przyśpieszały. I tak gdyście Rząd Rzplitey poprawiać zaczęli, zasady pewne i niewzruszone ustanowiliście; tak gdy Prawo wolność Miastom i Prerogatywy zabeśpieczaiące mieliście ustanowić, pierwey zasady do tego wielkiego Dzieła oznaczyliście.

Sądzę Nayiaśn: STANY! iż w okoliczności Starostw, tego znakomitego Rzplitey maiątku, tym samym sposobem postąpić naydogodniey będzie.

Przywiązanie gorliwe i chwalebne do pomyślności Rzeplitey, było powodem wielu tutay Seymuiącym podania Proiektu sprzedaży Starostw. Już nie w Gronie Naszym, lecz cnotą i nauką znakomity Mąż, którego biegłość w Ekonomii Polityczney zazdrość innych Kraiów wzbudzić powinna, JX. Ossowski podał także Proiekt do tego zmierzaiący końca; tylo światłemi zasilony myślami, starałem się, ile zdolność moia mi dozwoliła, opinie połączyć, i maxymy pewne z nich wyciągnąwszy, Wam tu Nayiaśn: STANY wystawić. Starałem się, w tey okoliczności mieć przed sobą tę uwagę, abym ani Skarbu Publicznego nie pokrzywdził, ani Possessyonatów Krolewszczyzn zbytnie nie ucisnął.

Te Zasady zamykaią się, podług moiey mysli, w 11. Punktach. Raczcie wierzyć Nayiaśn: STANY, iż przy ich układaniu maiąc na pilnym baczeniu użytek Oyczyzny i Sprawiedliwość, zawsze mi towarzyszyło gorliwe do Oyczyzny przywiązanie, w którym sądzę się bydź równym każdemu; towarzyszyła mi i sposobność, iaką mam, lecz że tey znam szczupłość, sam Was proszę Nayiaśn: STANY, żeby były odesłane do Deputacyów przyzwoitych, tam ulepszone, odmienione, poprawione, iak się światłym Mężom też Deputacye składaiącym zdawać będzie, do Was potym przyniesione były. Będę kontent, choćby zupełnie były odmienione, aby tylko dobrze było moiey Oyczyźnie.

Do-

Dozwolcie Nayiaśn: STANY, iz niżeli złożę u Laski Proiekt zasad, i o przeczytanie ich przez JP. Sekretarza będę się dopraszał, żebym do niektórych punktów moie reflexye wystawił, i powody, które mnie determinowały, Wam Nayiaśn: STANY przełożył.

ZASADY.

Do Urządzenia Królewszczyzn, które maią służyć za prawidło Deputacyom, Konstytucyiney, i wyznaczoney do wynalezienia funduszów powiększaiących Skarb Rzplitey do ułożenia Proiektu o sprzedaży.

1mo. Wszystkie Królewszczyzny iakieykolwiek denominacyi, na wieczyste dziedzictwo sprzedane mieć chcemy.

2do. Ta sprzedaż przez Publiczną Licytacyą ma się odprawić.

3tio. Naywięcey daiący utrzyma się przy Dziedzictwie wylicytowanym.

4to. Prawo posiadaiących Królewszczyzny zabespieczamy w ten sposób: Dożywotnikom połowę Intraty, Emfiteutom osmą część, iaka się okaże z licytacyi, upewniamy.

5to. Wydatki znaczne uczynione tak na ozdobę, iako na pomięszkanie kosztowne w Krolewszczyznach, gdy będą zweryfikowane, i uznane, mieć chcemy w czwartey części wynadgrodzone i powròcone.

6to. Wylicytowane Królewszczyzny dawniey przez Kommissyą Skarbową na licytacyi publiczney na lat 50. zlecamy Kommissyi Skarbowey, żeby ie sprzedała na Dziedzictwo tym, którzy przez Licytacyą Publiczną ie otrzymali, i żeby z niemi *pro titulo hæreditatis* ugodziła się. Gdyby iednak który Possessor wylicytowaney Krolewszczyzny, dla przykrych może propozycyi sobie uczynionych, nie chciał się ugodzić, tedy Prawo iego iako Swięte, dobrą i publiczną Wiarą nabyte nienaruszone zabespieczamy.

7mo. Końcem docieczenia i ustanowienia naywyższey Dóbr Rzplitey wartości, chcemy mieć wyznaczonych Lustratorów, którzy podług prawideł pewnych maiących bydź przepisanych, Dzieło swe dokończą odtąd za lat 3.

8vo. Licytacye publiczne, za poprzedzaiącemi trzema Miesiącami Uniwersałami Kommissyi Skarbowey, odprawiać się mają w przytomności teyże Kommissyi zasiadaiącey w komplecie Prawem przepisanym w Epokach następuiących: Dla wszystkich Woiewództw Krakowskiego Sandomirskiego i Lubelskiego, oraz Wielkopolskich, na dwa Miesiące przed S. Janem. Possessyą zaś obeymować maią licytuiący na S. Jan. Dla Woiewództw Ruskich na dwa Miesiące przed Nówym Rokiem. Possessya oddawana bydź ma licytuiącym na Nowy Rok. = Dla W. X. Lit: na dwa Miesiące przed S. Jozefem, Possessya liyctuiącym bydź ma oddana na S. Jozef.

9no. Zeby Ewikcyą Dóbr Ziemiańskich nieobciążać, każdy, kto wylicytuie Królewszczyznę, Dziesiątą Część wartości zaraz złożyć przy Licytacyi powinien, która będzie Rękoymią rzetelnego wypłacania Czynszu.

10mo. Kapitał wynikaiący z 10. części wartości Królewszczyzn złożo-
ny, bydź ma obrócony na założenie Banku Krajowego.
11mo. Jak nayuroczystszemi warunkami chcemy mieć zabeśpieczone
Prawa nowych Dziedzictw z sprzedaży Królewszczyzn wynikaiące.

Pierwsze dwa punkta tak są iasne, iż do nich słowa przydać nie
mogę, do następnych tak się tłomaczę.

Ad 3tium. Zezwolić nie mogłbym, na preferencyą iakążkolwiek dla
dzisieyszych Possessorow, byłoby bowiem odstręczeniem nie-
skończonym w konkurrencyi licytacyi będącym, a przez to uszczer-
bek Skarbu Rzplitey wyniknąłby.

Ad 4tum Ostatnie wyprowadzenie Intrat w Starostwach, wiem, iż nie-
dosięgneło realnego, tychże dochodu. Nie można tu Nayiaśn:
STANY winować Starostów, sam Seym temu winien; przez re-
gułę źle przepisaną pokrzywdził Skarb Publiczny.

Płacę ia z Starostwa Zony moiey Tysiąc Czerw: Złł: dwòch Kwart,
a na nię zostaie blisko 60. Tysięcy, zapewne nieutaiłem żadnego
gatunku Intraty, ani Regestrów fałszywych przed Lustratorami
nie złożyłem, lecz ta sama przyczyna, która w Dobrach Zie-
miańskich, tak mały dla Rzplitey okazała dochód, taż sama by-
ła i w Królewszczyznach.

Zeby w tym stanie Starostwa zostały, w iakim są teraz, używałbym
Intraty Zony moiey corocznie 60. Tysięcy; podług moiego pro-
iektu te zmnieyszone zostaną o kilkadziesiąt Tysięcy. Podobny
los uciśnie w proporcyi wszystkich innych, Possessorów Króle-
wszczyzn, gdy ci iednak zdaią się zezwalać chętnie na tę Patryo-
tyczną Oyczyźnie Offiarę, warci są Waszego Nayiaśn: STANY
względu, żeby przy połowie realney intraty zostawieni zostali.
Co się zaś tycze Prawa Emfiteutycznego, te na 50. lat przez
Konstytucyą 1775. R. zaręczone, przez tę mowię Konstytucyą,
która stanowiona była w Epoce nayniesczęśliwszey Rzplitey;
w Epoce, w którey Rzplita nieskończone straty tak od Sąsia-
dów iak od swoich ponosiła, mówię te Prawa, ieżeli Wam się spo-
doba skrocić ogólny mòy wyraz, Emfiteutom osmą część, wyrok
Wasz oznaczy wiele lat ma bydź brana ta osma część. Emfi-
teutowie stawaią przed Wami Nayiaśn: STANY z prawami swo-
iemi nie tak świętnemi iak dożywotnicy. Królewszczyzny na
dożywocia były dawane od czasów naydawnieyszych Rzplitey,
Dziadowie, Pradziadowie Nasi, za Królów ieszcze Dziedziców,
posiadali dożywociem Królewszczyzny; Emfiteutyczne zaś Prawo,
iuż to iest wynalażek za czasów Panuiącey przemocy Moskiewskiey
ustanowiony, iuż to była lub nadgroda za wysługi iey czynione,
lub węzeł zaręczaiący powolność na Jey ukazy. Rzadki taki, kto-
by nie tym kanałem Emfiteutycznego dostąpił Prawa.

Ad 5tum. Ten punkt zawiera w sobie wynadgrodzenie wydatków zna-
cznych na ozdobę poczynionych. Nie iestem bowiem tego zda-
nia, żeby wydatki uczynione na gospodarstwo były powrócone,
szacunek dobrze zagospodarowanego Starostwa, wynadgrodzi wy-
datek uczyniony na Gospodarstwo. Wydatki zaś czynione na
ozdobę w tey dobrey wierze, iż Starostwo miał posiadać do śmier-
ci, warte są względów Waszych Nayiaśn: STANY. Nie może
Starosta pretendować, żeby mu cały nakład był powrócony, wie-
dział dobrze, iż ten czynił na gruncie cudzym nie na swoim,
wiedział dobrze, iż ozdobnego Pałacu nie miał dłużey używać
tylko do śmierci, a że potym Dziedzicowi, to iest: Rzplitey
miał się dostać. A przeto ile nie ma Starosta Prawa preten-
do-

dować powrócenia całego wydatku, tyle też przez słuszność i sprawiedliwość w iakiey części wynadgrodzić zapewne winniście Nayiaśn: STANY.

Zebym zaś nie był posądzonym od kogokolwiek, iż tym punktem chcę sobie zapewnić wynadgrodzenie wydatków na ozdobę czynionych w Starostwie Zony moiey, oświadczam się nayuroczyściey, iż iakaby się okazała Summa mnie należąca nie wezmę i nie przyimę.

Ad 6tum. Ten punkt iest wielkiey bardzo wagi, i powinniście Nayiaśn: STANY okażać nayświętsze iego zachowanie. Albowiem żeby ci, którzy na Publiczney Licytacyi przed Rokiem lub kilku latami wylicytowali Królewszczyzny, mieli bydź w Prawie swym nadwerężani, utracilibyście dobrą wiarę i ufność w publiczności. Trzymam Nayiaśn: STANY takim Prawem Woytostwo Częstochowskie, te płaciło tylko 800. Złł: do Skarbu Rzplitey ia teraz przez licytacyą płacę 6000. Jeżeli się Wam spodobałoby Nayiaśn: STANY sprzedawać podobnie wylicytowane Królewszczyzny, dałbym chętnie iaką Sumkę *pro titulo hæreditatis* i w tey okoliczności płacących pewne *quantum pro titulo hæreditatis,* los gorszy byłby iak tych, ktorzy maią licytować na Dziedzictwo Starostwa, gdyż za tytuł Dziedzictwa nic nie będą płacić.

Ad 7mum. Lustratorom wyznaczonym powinna bydź przepisana reguła, żeby Starostwa większe na części mnieysze podzielili, żeby więcey Obywatelów mieścić się mogło, żeby wewnątrz Starostwa poodgraniczali, ile możności Lasami, Łąkami, Paswiskami, podzielili Folwarki, żeby te wszelką maiąc wygodę, w większą mogły bydź wyniesione cenę, Inwentarze dokładnie opisać, powinności Włościan i ich Przywileie zapewnić, pustych mieysc i ich obszerność, tudzież lasów rozległość i gatunek wyrazić, aby nadzieia tych użytecznemi uczynienia, zachęciła Konkurrentów do większey Summy dawenia. Tak wielkie Dzieło potrzebuie czasu, a przeto trzy lata nie są zbytnim przedłużeniem.

Ad 9num. Jestem tego mniemania, żeby każdy, który Królewszczyznę iaką wylicytuie 10tą część iey wartośći złożył w Skarbie Rzplitey. Dwie przyczyny do tego mnie wiodły przekonania: Pierwsza pewność płacenia regularnego Procentu od Summy wylicytowaney: Druga iż Skarb na tym nic nie straci, a cała Publiczność nieskończenie będzie korzystać. W pierwszym widoku, ieżeliby ten, który zalicytuie, nieregularnie płacił, toby daną dziesiątą część utracił i od Possessyi odpadł; w drugim widoku, iż pieniądze wynikaiące z Dziesiątey części wartości złożone, podług 10tego punktu Zasad, zażyte były na ustanowienie Banku Kraiowego, pożyczane byłyby za pewnemi ewikcyami Obywatelom na 5. procentu, lichwie zaś, aż nad to u Nas rozszerzoney zagrodziłoby się, Obywatelom obciążone maiącym dobra lub chcącym, zakłady wielkie Ekonomiczne czynić dogodziłoby się.

Te są przyczyny, które w ułożeniu Zasad przewodniczyły mi. Wasze Swiatło, Gorliwość, Mądrość, znaydą nayprawdziwszą drogę, która Wam sławę, Rządowi dzielność, Publiczności pomyślność ziednaią.

1
3
8
17
28
25
39
40
41
47
53
59
60
63